

**Toespraak Egbert van Wijk, voorzitter
bij het 10-jarig jubileum van de Stichting Jacob Cornelisz. van Oostsanen
Vrijdag 12 maart 2010**

Goedenavond dames en heren,

Voor de tiende keer in het bestaan van de Stichting Jacob Cornelisz. van Oostsanen open ik een door haar georganiseerde avond. Elk jaar één, we bestaan tien jaar. De allereerste bijeenkomst herinner ik me nog goed. In 2000 zetten wij onze eerste onzekere schreden op het Jacobspad. We hadden toen nog geen idee wat er daarna allemaal op ons af zou komen. Als iemand ons had verteld wat de stichting allemaal teweeg zou brengen, dan hadden we vol ongeloof 'nee' geschud: dat zouden we niet voor mogelijk hebben gehouden. Jacob was immers maar een gewone dorpsjongen, "onder den boeren voortgekomen, gheboren in Oostsanen in het Waterland", enz, zoals de eerst bekende kunsthistoricus Karel van Mander schreef in 1604.

De heer Albert Moens, de toenmalige kersverse burgemeester van Oostzaan, vroeg mij bij zijn aantreden of er misschien een bekendheid ooit in Oostzaan was geboren. "Dat is Jacob Cornelisz. in ca 1470" antwoordde ik zonder aarzelen. "Nooit van gehoord" bekende hij en daarin stond hij niet alleen. Jacob had zijn naam in de kunstwereld wel gevestigd, maar toch kende het grote publiek hem niet. Zelfs sommige mensen die hier in de Jacob Cornelisz.-straat woonden wisten niet dat hij een schilder was. "Met deze Oostzener kan Oostzaan zijn voordeel doen!" was de conclusie die volgde op het gesprek met burgemeester Moens. Waarom gebeurde dat dan niet? Jacob had toch een flink aantal schilderijen nagelaten, en houtsneden, en ontwerpen voor priestergewaden en voor glas-in-loodramen, ook gewelfbeschilderingen in diverse Noord Hollandse kerken. Grote musea over de hele wereld zijn trots als ze een 'Jacob' in hun collectie hebben, waarom draagt Oostzaan deze trots dan niet uit?? "Het zou mooi zijn als iemand dáár eens werk van zou maken," overpeinsde burgemeester Moens. "Zeg Egbert, ga JIJ niet binnenkort met pensioen?" Ik keek hem verbaasd aan. "Ik ben geen kunsthistoricus!"

Maar DIT vonkje is gaan smeulen. De gedachte hieraan liet mij niet meer los. Toen ik me wat later uit het bedrijfsleven terugtrok, leek daar voor mij een taak weggelegd.....

Barbara en ik begonnen onze oriëntatie op Jacob bij het R.K.D. in Den Haag en wat we dáár zagen, gaf ons vleugels. Daar wilden we meer van weten. We doken in boeken en gingen op zoek naar Jacobs werken in binnen- en buitenland. En hoe meer we er zagen, hoe meer we onder de indruk raakten.

Zo kwamen we in 1999 naar Aarle-Rixtel waar in een klein kapelletje, de Mariakapel, een echte Jacob zou hangen. Toen we het zagen schrokken we. Wat viel dat tegen. We vonden het schilderij echt lelijk. Maar de schoonmaker die ons tegen elkaar hoorde praten, sprak ons aan en vertelde ons dat dit maar een kopie was, want het origineel hing in het Religieus Museum in Uden..... wij daarnaartoe.

Het was dicht, maar bij het nonnenklooster dat ertegenaan gebouwd was zagen we een grote bel. Een oud nonnetje deed open. Wij legden uit dat we zo graag het

Jacob-schilderij in het museum wilden zien, maar het is maandag, en dan is het museum dicht..... nou ja.....om een lang verhaal kort te maken: we mochten het bekijken. “Maar.....” glimachte het nonnetje “er mogen geen mannen in het klooster,” of ik dus maar even buitenom wilde gaan. Barbara mocht wél binnendoor. En zo kregen we het schilderij van Jacob toch nog te zien. En wat we zagen beviel ons! Dat was wel heel andere koek dan de kopie in de Mariakapel!
In elk geval gaf dit schilderij ons aanleiding om ons verder te gaan verdiepen in Jacobs nalatenschap!

En zó kwamen we later in Antwerpen terecht, waar het museum ook gesloten was, dit keer wegens een verbouwing. Voor de deur lag een berg zand. Wij klommen eroverheen en ook daar werden we binnengelaten, want men wilde ons maar al te graag dat prachtige schilderij *Man van smarten* laten zien.

We begonnen de smaak te pakken te krijgen vervolgens kwamen we in Kassel terecht, daar hingen vier Jacobs! De museumdirecteur liet ze ons vol trots zien, want musea zijn best heel trots als ze ‘een Jacob’ hebben. Hij gaf ons deze poster [afbeelding, detail *Noli me tangere*] en werkelijk dit is iets heel bijzonders: deze poster geeft zó’n klein stukje van het echte schilderij weer. Dit kleine stukje is dus zó groot opgeblazen. Op het originele schilderij kun je de haasjes in het gras nauwelijks zien, maar op deze poster zie je zelfs de oogjes en het staartje! We waren verbouwereerd! Die Jacob toch!!!

Berlijn stond op het programma: twee juweeltjes waren daar te bewonderen, maar er was daar ook een schetsboek dat aan Jacob gerelateerd kan worden. Maar dát mochten we echt niet zien van de suppoosten, want dát bewaken ze als een waakhond! Toevallig liep de directeur, Herr Doktor Bever, langs toen wij tegen elkaar onze teleurstelling uitspraken. Laat hij nou vloeiend Nederlands spreken! Hij verstond ons dus! Stiekem gaf hij ons een wenk “kom maar mee” en liet het ons in een apart kamertje, zien. Waauw, dát was bijzonder! En wat wil het geval???? Nu 10 jaar later wordt door Ilona van Tuinen onderzoek gedaan naar DIT schetsboek. Daantje zal hier straks meer over vertellen.

Op naar Poznan, Dresden, Dessau en Keulen, waar we onze ogen uitkeken in de bunker onder het Domplein!! Twee achter elkaar geplaatste ongelooflijk dikke kluisdeuren beschermen daar een enorme opslag van kostbaarheden. Dáár waren ooit twee Jacobs, maar die waren in de oorlog en vlak erna verhuisd, daar zaten we dus naast! Helaas hebben we ze nooit kunnen achterhalen. Als u toevallig hier iets hoort!!

Heel grappig was, dat wij als volstreckte leken ons langzamerhand gingen verbeelden ‘er kijk op te krijgen.’ Jacob had een speciale manier van schilderen..... pas veel later leerden we van Daantje dat we moesten letten op Jacob’s specifieke streepjesachtige manier van werken, maar wij maakten er toen al een sport van om zogenaamd te controleren of een toeschrijving aan Jacob wel klopte! Ja, ja. Over verwaandheid gesproken! En zo struinden we half Europa af op zoek naar Jacob en we vonden er heel wat!

Toen wij al die prachtige schilderijen hadden gezien, bedacht ik me dat we hier iets mee moesten voor Oostzaan, maar wat? Waar begin je, wat kun je doen?

Samen met burgemeester Moens spraken we met de voormalige hoofdconservator van het Rijksmuseum, Prof. Filedt Kok. Toen wij ventileerden dat we Jacob in de spotlights wilden zetten, waren we blij verrast door zijn instemming en bijval. "Dát is fantastisch" zei hij. "Als ik meer tijd zou hebben, zou IK het zelf wel willen doen!" Toen sprak ik mijn gedachte uit, dat IK als drukker wilde proberen alle toen bekende schilderijen van Jacob te reproduceren en tentoon te stellen. We zouden op die manier de schilderijen van Jacob als het ware naar de mensen kunnen toebrengen. Maar een dergelijke tentoonstelling van reproducties was nog nooit gehouden. Was dit WEL haalbaar? Ik twijfelde, maar het idee liet mij niet los en de gedachte dat het publiek moest kennismaken met Jacobs werk, gaf voor mij de doorslag. Er moest een tentoonstelling van Jacobs werken komen, hoe dan ook. Jacob moest aan de grote klok gehangen worden en daar gingen we gewoon voor.

Voor dát doel richtten we 10 jaar geleden de Stichting Jacob Cornelisz. van Oostsanen op met als bestuursleden de inmiddels overleden Joop Peijnenburg en verder Peter van de Weerdt en Jan de Waal. Jan die de bedenker is van de huidige Jacobsbode, onze nieuwsbrief, die in de loop van de jaren van een zwart/witje veranderde in het nu bekende kleuren-bulletin, waar u hopelijk altijd van geniet. Mede dankzij de inzet van Joop Peijnenburg, konden we dit idee van zo'n tentoonstelling datzelfde jaar, dus in 2000 nog realiseren, hier op deze plaats. Op deze zelfde plaats heeft in de tijd van Jacob een andere kerk gestaan, waarin Jacob wel zeker als jochie ter kerke zal zijn gegaan. Ik ben eigenlijk wel benieuwd hoe HIJ zou hebben gereageerd als hij had meegemaakt dat er hier 500 jaar na zijn dood maar liefst 30 van zijn schilderijen stonden opgesteld, alsmede 36 houtsneden.

Jan Dirk de Kruijff, de kunsthistoricus destijds aan onze stichting verbonden, schreef de tekst voor een juweeltje van een catalogus bij de tentoonstelling. Het werd soms nachtwerk en ook de drukker moest nog onder druk gezet worden om hem op tijd klaar te krijgen, maar goed, daar is hij drukker voor. Nu is deze catalogus bijna uitverkocht, we hebben er nog maar honderdvijftig. De tentoonstelling werd bezocht door meer dan 3500 mensen, en haalde niet alleen de lokale maar ook de landelijke pers.

Mag ik u daar nog een leuk verhaaltje over vertellen? Wij waren toentertijd op Radio 1 in een kunstprogramma van de KRO te beluisteren. De volgende dag werd ik gebeld door een goede klant. "Ik reed gisteren op de Duitse autobaan bij Kassel en drukte de radio aan," zei hij opgetogen. "Opeens hoorde ik jouw stem, die herkende ik direct! Je noemde juist wat bijzonderheden over het schilderij dat in Kassel in het museum hangt. Ik bedacht me geen seconde en draaide direct de afrit af om dát museum te gaan bezoeken. En ik heb het schilderij gezien en speciaal gelet op de door jou genoemde details. Ze klopten echt!" DIT is echt gebeurd hoor!!!!

Prof. Ekkart, directeur van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie in Den Haag, kwam de tentoonstelling openen, en benadrukte het belang van Jacob voor de ontwikkeling van de schilderkunst in de Noordelijke Nederlanden. Waar wij heel blij mee waren was zijn waardering voor de kwaliteit van de reproducties. Later zagen we dat in de Beurs van Berlage een soortgelijke tentoonstelling van Rembrandt werd gehouden. Ik neem maar even ERG arrogant aan, dat ze dát toch maar van ONS hadden afgekeken!

Daarna maakte de stichting een stormachtige ontwikkeling door. De tentoonstelling reisde naar diverse plaatsen in Nederland. Er kwam een tweede tentoonstelling, met de naam 'Ondertekend'. Die liet de ondertekeningen van Jacobs schilderijen zien. Je kon als het ware door de verf heen kijken en de eerste opzet van Jacobs hand bekijken. Ik herinner me de opening van die tentoonstelling, hoe de helaas inmiddels overleden Jan Veldhuis als Jacob verkleed de kerk in kwam stieren, briesend omdat alle verf van zijn schilderijen was afgehaald!

Het feit dat Daantje Meuwissen en Jan Dirk de Kruijff later ons bestuur kwamen versterken was een opsteker voor onze stichting. Zij tilden de kunsthistorische inhoud van onze stichting hoog boven hun hoofd, want wat waar is, is waar..... Wij waren enthousiaste kunsthistorische leken, weliswaar met een enorme drive, maar Zij brachten hun wetenschap en grote deskundigheid in en zó groeiden we uit tot een waardige medespeler in de kunstwereld.

Daantje is kunsthistoricus met een heel speciaal plekje voor Jacob in haar hart en in haar hoofd, al voordat onze stichting het levenslicht zag. Daantje, DE Jacobs-specialist, kwamen we tegen toen in 2000 bij Sotheby's veilinghuis twee Jacobs ter veiling waren aangeboden. Net terug uit Amerika, waar ze zich ook in Jacob had verdiept, bestudeerde zij hier ter plekke deze beide schilderijen. Toen ze van ons hoorde dat er in Oostzaan nog maar één dag een tentoonstelling speciaal aan Jacob was gewijd, liet ze alles uit haar handen vallen en spoedde ze zich naar Oostzaan! Razend enthousiast wilde ze direct deel uitmaken van onze stichting! Wat waren we daar blij mee! Door haar tomeloze inzet en deskundigheid groeide en bloeide de stichting en verstevigden de nationale en internationale contacten in kunsthistorische kringen. "De Jacobsbode moet professioneler" vond Daantje. "De wetenschappelijke, kunsthistorische waarde moet opgevijseld worden." Voor dit doel benaderde zij Andrea van Leerdam, ook al een Jacob-fan van formaat. De ommezwaai is u vast en zeker niet ontgaan. De Jacobsbode heeft zelfs een ISSN nummer gekregen en mag zich inmiddels verheugen in een vast plaatsje in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, in diverse musea, in het Zaans Archief, en op diverse universiteiten en..... Jazeker ook hier in de bieb van Oostzaan. Ook Andrea mochten wij al gauw tot bestuurslid benoemen, waar wij vreselijk blij mee waren en nog steeds zijn. Heeft u trouwens al eens onze website bekeken? www.jacobcornelisz.nl, ik noem het maar even, zeer de moeite waard..... helemaal het werk van Andrea. Daantje en Andrea heel erg bedankt voor jullie vele werk.

En ik wil graag nog een bestuurslid noemen. Die er bij betrokken is vanaf het allereerste begin hier in deze kerk dat ik met de heer Moens in gesprek kwam. Die in een nonnenklooster verzeild raakte, die mee ging om zandhopen te beklimmen, die de contacten met de musea had over de rechten van het reproduceren van de schilderijen, het mee organiseren van de tentoonstellingen, lezingen, excursies, de Jacobsbode, en bijvoorbeeld ook door weer en wind het bezorgen van de Jacobsbode in Oostzaan enz. enz. Ik kan nog heel veel onderwerpen noemen, want Barbara (die bedoel ik namelijk), we hebben ook wel eens een Jacob dip gehad, dat we dachten "die Jacob sturen we hier het Twiske in", maar steeds weer zagen we het belang van Jacob en voor Oostzaan in en konden we doorgaan. Vanmorgen las ik in de krant dat ze voor het boren van de Noord- Zuidlijn de Heilige Barbara ingeschakeld hebben. Nou jij bent zeker niet heilig, maar we hebben je wel hard nodig. Heel graag bedankt voor alles.

Een punt van 'jammer, jammer' is het feit dat één van de bekroningen op ons werk: het monument voor Jacob, nog niet klaar is. Wat hadden wij graag gewild dat u hier vanavond de kerk had kunnen betreden, bijgelicht door de verlichting van het monument voor Jacob hier op het Kerkplein. Ik weet zeker dat u er even een rondje omheen had gelopen, als het er nu zou hebben gestaan. Maar ja, de kans was groot, dat u DAN was blijven staan en te laat was binnengekomen.

Eigenlijk had het monument al vorig jaar klaar zullen zijn, maar tegen de wind in fietsen gaat niet hard, en tegenwind hebben we veelvuldig gehad. Toch is er een lichtpuntje: het monument komt er in ELK geval. De laatste voorbereidingen zijn aan de gang. We zijn er nu al bijna tien jaar mee bezig, maar nu, mede dankzij de belangeloze inzet van Eva Stache, en de firma Meijn in Oostzaan, komt het overeen. De firma Meijn bood aan het beeld compleet te vervaardigen, het materiaal en de mankracht beschikbaar te stellen en binnen haar technische mogelijkheden alles te doen wat nodig is om het monument te kunnen oprichten.

Eva is architect en kunstenaar. Zij heeft het monument vormgegeven en het ontwerp aan de Stichting geschonken. Het belooft een kunstzinnig hoogstandje te worden. Zonder het spontane en onbaatzuchtige aanbod van Eva en de firma Meijn, was dit dorpsjuweel er nooit gekomen! Bij binnenkomst heeft u ongetwijfeld het bord zien staan waarop al onze sponsors staan vermeld. Allen heel hartelijk bedankt voor de bijdrage voor de totstandkoming van het monument.

Natuurlijk bent u benieuwd of er nog nieuwe dingen op de agenda staan. "Natuurlijk," zou ik willen zeggen. Daantje zal u straks na de pauze alles hierover vertellen, want er is flink wat beweging op het Jacobs-terrein.

Zoals u op de uitnodiging kunt zien, schilderde Jacob graag musicerende engeltjes. Hij hield kennelijk van muziek, want de liefde die hij voor de muziek voelde is overduidelijk in de geschilderde engeltjes weergegeven. Maar welke muziek bracht hem dan zodanig in vervoering?

Straks kunt u die muziek met eigen oren horen. Joli Cuer is een muziekgezelschap dat de middeleeuwse muziek heeft bestudeerd en zich daarop heeft toegelegd. Zelf zullen zij hun liederen aankondigen en daar [op het scherm] wordt de muziek geïllustreerd die zij hanteren. De zangers zullen daar zelf het een en ander over vertellen.

Nou, ik zal het maar hierbij laten, dank u wel dat u dit hele verhaal hebt willen aanhoren!